

В предлагаемом к разработке Законе Республики Беларусь «О добровольничестве», предметом регулирования которого следует признать широкий спектр общественно полезных отношений, возникающих в связи с осуществлением добровольниками деятельности в национальных интересах во всех сферах жизнедеятельности белорусского общества и государства, следует установить правовые основы добровольничества в Республике Беларусь, включая необходимый понятийно-категориальный аппарат относительно добровольничества, основные принципы осуществления добровольнической деятельности, виды добровольнической деятельности, цели и задачи добровольнической деятельности, основные формы и порядок ее осуществления, меры по государственной поддержке добровольников и многое другое. Имплементация международно-правовых норм в национальное законодательство позволит учесть европейский и международный опыт в указанном направлении, а также наладить двухстороннее сотрудничество Республики Беларусь с другими странами в области добровольничества на основе положений соответствующих международных документов. Главным критерием необходимости и достаточности имплементации международно-правовых норм по вопросам осуществления добровольничества выступают национальные интересы Республики Беларусь, что обосновывает рассмотрение международных документов не как бесспорного эталона, а как возможного образца для формирования национального законодательства в обозначенной области.

Список цитируемых источников

1. Послание белорусскому народу и Национальному собранию [Электронный ресурс] // Официальный интернет-портал Президента Республики Беларусь. — Режим доступа: http://president.gov.by/ru/news_ru/view/poslanie-k-belorusskomu-narodu-i-natsionalnomu-sobraniju-18594/. — Дата доступа: 10.08.2018.
2. Национальная стратегия устойчивого социально-экономического развития Республики Беларусь на период до 2030 года [Электронный ресурс] // М-во экономики Респ. Беларусь. — Режим доступа: <http://www.economy.gov.by/uploads/files/NSUR2030/Natsionalnaja-strategija-ustojchivogo-sotsialno-ekonomicheskogo-razvitija-Respubliki-Belarus-na-period-do-2030-goda.pdf>. — Дата доступа: 10.08.2018.
3. Всеобщая декларация добровольчества [Электронный ресурс] : [принята на XVI Всемирной Конференции Международной Ассоциации Добровольческих Усилий — IAVE, Амстердам, январь, 2001 г.] // Режим доступа: <http://www.kdobru.ru/materials>. — Дата доступа: 20.11.2018.
4. О модельном законе о добровольчестве (волонтерстве) [Электронный ресурс] : постановление Межпарламентской Ассамблеи государств—участников Содружества Независимых Государств, 16 апр. 2015 г., № 42-15 : [принято в г. Санкт-Петербург 16.04.2015 г.] // КонсультантПлюс. Беларусь / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. — Минск, 2018.

УДК 78.03(367)

М. І. Святошчык

Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт», Баранавічы

ПРАБЛЕМА ЗАХАВАННЯ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ Ў РЭСПУБЛІЦЫ БЕЛАРУСЬ

Адзінае пытанне з’явілася падставай да напісання гэтага артыкула: чаму большасць беларусаў працягвае размаўляць на рускай мове? Адказ на гэтае пытанне мае на ўвазе не толькі знаёмства з гісторыяй Беларусі, але і тэарэтычнае веданне аб тым, якім чынам у сучасным грамадстве выжываюць тыя ці іншыя мовы, асабліва «нацыянальныя».

З канца XVIII ст., па меры распаўсюджвання ідэй нацыяналізму ў Еўропе сфармавалася ўяўленне пра мову як пра аснову нацыянальнай ідэнтычнасці. Гэта значыць, што існаванне нацыі наўпрост звязвалася з наяўнасцю «нацыянальнай мовы», якая з’явілася да «нацыянальнага адраджэння». Аднак у канцы XX ст. погляды змяніліся, з’явілася ўяўленне пра «нацыянальную мову» як пра «канструктар», які ствараўся паралельна працэсу распаўсюджвання нацыяналізму. «Нацыянальная мова» ў гэтым выпадку з’яўляецца не столькі асновай нацыянальнай ідэнтычнасці, колькі вынікам яе фарміравання, выконваючы важную сімвалічную ролю крытэрыю «адрознівання» нацыянальных культур [1, с. 21].

Прымяненне сучасных канцэпцый дае новыя падставы для аналізу моўнай сітуацыі ў Беларусі, у тым ліку і для аналізу пачатковага перыяду фарміравання «нацыянальнай мовы». Калі ісці за аўтарамі гэтых канцэпцый, то не наяўнасць беларускай «нацыянальнай мовы» (стандартызаванай літаратурнай формы) папярэднічала стварэнню беларускай нацыі ў канцы XIX — пачатку XX ст., а наадварот: у ходзе стварэння нацыі і з’яўляецца беларуская «нацыянальная мова», помнікам якой стала «Беларуская граматыка для школ» Б. Тарашкевіча, выдадзеная ў 1918 г. Яна была апублікавана ўжо пасля таго, як з’явіўся нацыянальны рух, які стаў выкарыстоўваць моўныя адрозненні ў якасці рэсурсу для атрымання палітычнага капіталу. У сучаснай Беларусі, як і ў перыяд «нашаніўскага Адраджэння», праблема распаўсюджвання беларускай мовы шмат у чым працягвае яшчэ трактавацца як праблема

канчатковага здабыцця нацыянальнай ідэнтычнасці. Аднак варта адзначыць, што за фасадам спрэчак пра мову часта стаяць зусім іншыя праблемы, значна больш глыбокія [2, с. 11].

У перыяд рэалізацыі савецкага мадэрнізацыйнага праекту (1917—1991) сфера ўжывання беларускай мовы значна паменшылася. Беларусізацыя 20-х гг. XX ст. была згорнута, а ў 1933 г. правялі рэформу па спрашчэнні беларускай мовы і набліжэнні яе да рускай. Культурнае адзінства БССР грунтавалася на камуністычнай ідэалогіі і рускай мове, што пераўтварылася не толькі ў мову «міжнацыянальных зносін», але і ў мову, пры дапамозе якой у асноўным можна было зрабіць кар’еру ў савецкай краіне [3, с. 15].

У савецкі перыяд у нашай краіне і з’явілася «трасянка»: многія этнічныя беларусы размаўлялі на беларускай мове, сталі выкарыстоўваць рускую мову па кар’ерных меркаваннях, што спараджала накладанне дзвюх моў адна на адну і ўзнікненне вельмі спецыфічнай з’явы. Акрамя гэтага, паступова адбылася «дэвальвацыя» сацыяльнай каштоўнасці беларускай мовы ў масавай свядомасці, яна стала асацыявацца з «вясковым», неўрбаністычным ладам жыцця. Тую рускую мову, якая і пачала распаўсюджвацца ў БССР, нельга, аднак, назваць менавіта рускай. Хутчэй за ўсё яе можна назваць «савецкай рускай мовай», паколькі гэта была мова прапагандысцкіх штампаў і канцылярызму, савецкае «навамоўе» (па вызначэнні Б. В. Сарнова) [2, с. 21].

Акрамя таго, інтэрвенцыя рускай мовы ў беларускую культуру і грамадства суправаджалася не пераносам на ўсё зместу рускай культуры ў поўным аб’ёме, а распаўсюджваннем «кароткай версіі рускай (савецкай) культуры», арыентаванай на неадкладнае і неглыбокае выкарыстанне.

У сучасных індустрыяльных грамадствах, колькасць людзей, якія выкарыстоўваюць у паўсядзённай камунікацыі мову, непазбежна скарачаецца, што звязана з неабходнасцю адзінай сістэмы камунікацыі. У ходзе савецкай мадэрнізацыі, аднак, адносна натуральны працэс змяншэння моўнай разнастайнасці быў значна ўзмоцнены палітычным складнікам: мовы не проста «паміралі», ім дапамагалі гэта зрабіць. Або захоўвалі нацыянальныя мовы ў якасці фальклорнай адзінкі. Беларуская мова ператварылася ў сімвал супраціву камуністычнаму мінуламу, акрамя гэтага, яна апынулася найбольш відавочнай для выкарыстання культурным «адрозненнем», якім неадкладна можна было скарыстацца для мабілізацыі насельніцтва ў рамках ідэі нацыяналізму [1, с. 19].

У 1990 г. беларуская мова была абвешчана дзяржаўнай, і пачаўся новы этап беларусізацыі. У правядзенні гэтай беларусізацыі і ў спрэчках вакол яе ўдзельнічалі розныя палітычныя сілы і сацыяльныя групы, чые інтарэсы, аднак, адрозніваліся. Наданне рускай мове статусу дзяржаўнай не толькі пашырала электаральную падтрымку ўлады ўнутры краіны, але і дала магчымасць ператварыць беларускую мову ў адзін з прадметаў торгу за танныя рэсурсы. Беларусь стала ледзь не адзінай постсавецкай краінай, якая захавала рускую мову ў якасці дзяржаўнай мовы ў абмен на ўмацаванне эканамічнага і палітычнага саюза з Расіяй. Захаваўшы палітычны суверэнітэт, афіцыйная Беларусь адмовілася ад культурных каштоўнасцяў ва ўгоду вялікай палітыцы. Рашэнне моўнай праблемы ў 1995 г. было заснавана на гістарычна складзеным факце ўкараненнасці рускай мовы ў постсавецкай Беларусі, але яно не было аб’ектыўным ў адносінах да беларускай мовы як мовы тытульнай нацыі [1, с. 26].

Адзін з фактараў, якія ўплываюць на існаванне мовы, — гэта дзяржаўная моўная палітыка. Менавіта ад палітычнай волі дзяржавы залежыць масіраваная інтэрвенцыя беларускай мовы ў сферу адукацыі і прававодства, забеспячэнне хоць бы рэальнага двухмоўя, зыходзячы з рашэнняў рэфэрэндуму. Але на сёння дзяржава хутчэй заахочвае захаванне рускай мовы ў якасці асноўнай. Геапалітычны фактар таксама мае вялікае значэнне для будучага развіцця беларускай мовы. Уніфікуючыя тэндэнцыі ў культуры ў рамках праекта Саюзнай дзяржавы адрозніваюцца ад прынятай у Еўропе ўвагі да культурнай разнастайнасці і павагі да такіх «дэталей», як «нацыянальныя мовы» [3, с. 17].

Лёс беларускай мовы залежыць ад волі яго носьбітаў. У сучаснай Беларусі з’явілася праслойка маладых людзей, якая належыць да ўрбанізаванага пакалення і адносіцца да беларускай мовы даволі нязвыкла: мова стала інструментам дэманстрацыі «стылю жыцця», індывідуальнасці, якая абапіраецца не толькі на нейкія асабістыя якасці, але і на культурную традыцыю. Такое выкарыстанне беларускай мовы падобна, на першы погляд, на спажывецкія практыкі выбару «брэндавага» адзення або іншых рэчаў, якія надаюць нам нейкую «каштоўнасць», і ўсё ж справа ідзе некалькі інакш.

Каб выкарыстоўваць беларускую мову ў якасці каштоўнага адрознення, трэба прыкласці нямала намаганняў, пераадолюючы кожны раз здзіўленне тых, хто ўсё жыццё размаўляў на рускай. Новае пакаленне людзей, выбраўшы беларускую мову, арыентавана не столькі на нейкую пэўную палітычную пазіцыю, колькі на ідэю сучаснасці і дэмакратычных каштоўнасцей, якія адносяцца перш за ўсё да сферы прыватнага жыцця: у сённяшняй Беларусі надзвычай цяжка не папусціцца статкаваму пачуццю і настойваць на сваім праве выбіраць тые спосабы камунікацыі, да якіх чалавек схільны [1, с. 71].

Такім чынам, жаданне размаўляць на беларускай мове сёння — жаданне быць аўтаномным суб’ектам, самастойна вызначаць свае звычкі. Новае пакаленне беларусаў вырасла ўжо не ў СССР, руская мова для іх перастала быць «святой». Глобалізацыя і рынак працы спрыяюць росту папулярнасці іншых замежных моў. Гэтыя працэсы, дарэчы, не памяншаюць шанцы для адраджэння беларускай мовы, хутчэй, наадварот. І, вядома, застаецца спадзявацца на тое, што грамадства Беларусі, у якім пакуль дамінаюць «каштоўнасці выжывання», дасягне ўзроўню эканамічнай бяспекі, зможа перайсці да рэалізацыі «каштоўнасцей самавыяўлення», якія ўключаюць у сябе культурную разнастайнасць, цікавасць да традыцый і нацыянальнай мовы як спосаб быць сучасным «культурным чалавекам».

Спіс цытаваных крыніц

1. Ласкоў, М. А. Адкуль пайшла беларуская мова / М. А. Ласкоў. — Мінск : Беларус. энцыкл., 2003. — С. 156.
2. Затулін, К. С. Саюзная дзяржава на постсавецкай прасторы / К. С. Затулін // Садружнасць. — 2001. — № 6 (39). — 27 чэрв. — С. 34.
3. Версіі: ці патрэбна беларусам беларуская мова? // Белгазета. — 2001. — 25 чэрв. — С. 26.

УДК 94(470)(476)“1917”

Н. Е. Семенчик

Учреждение образования «Белорусский государственный технологический университет», Минск

ДОСТИЖЕНИЯ И УТРАТЫ ФЕВРАЛЬСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ В БЕЛАРУСИ

События Февральской революции 1917 г. в Беларуси с разной степенью объективности и полноты освещены в трудах ее современников (Б. Бреслав, А. Бурбис, Д. Жилунович, В. Кнорин и др.) и отечественных партийно-советских историков (В. Ивашин, И. Игнатенко, В. Кругалевич, Н. Сташкевич и др.). Как правило, в центре их внимания находилась тема борьбы большевиков за власть. В значительно меньшей степени в работах представлены процесс формирования новой политической системы, позитивная деятельность в этом органов Временного правительства и политических партий, отношение населения к Учредительному собранию и многое другое, что не вписывалось в ленинскую концепцию социалистической революции. Между тем специальное рассмотрение этих аспектов позволит выяснить значимость Февральской революции для Беларуси с момента крушения самодержавия и до Октябрьского переворота.

Победа вооруженного восстания в Петрограде 27 февраля 1917 г. привела к крушению авторитарной системы в Российской империи. В числе последних актов царствования Николая II стал его Указ от 2 марта о формировании нового кабинета министров во главе с Г. Е. Львовым. Данный властный орган, вобравший в себя высшие законодательные и исполнительские функции, был рассчитан на определенный срок, отсюда и его название — Временное правительство. Его министры видели свое предназначение не только в решении неотложных текущих задач, но в подготовке выборов Учредительного собрания с тем, чтобы передать в сферу его полномочий осуществление всех назревших политических, социально-экономических и других проблем государственного значения. Провозглашенная 3 марта Декларация Временного правительства положила начало реформационному обновлению государственного и общественного организма.

Известия о падении самодержавия и формировании нового правительства вызвали в стране мощный морально-политический подъем. С особым ликованием граждане приняли провозглашение демократических свобод, амнистию политическим заключенным, отмену смертной казни, роспуск жандармерии и полиции. По этому случаю в не оккупированных германскими войсками городах и местечках Северо-Западного края прошли торжественные мероприятия с участием всех слоев населения и военнослужащих [1, с. 22—25].

Отречение Николая II освобождало всех военнослужащих от принесенной ему присяги, что позволило им с чистой совестью дать клятву на верность Временному правительству. Признание армией правительства явилось определяющим фактором в установлении нового политического режима. Под руководством военного командования происходило создание в губернских, уездных и волостных центрах так называемых «комитетов общественной безопасности» — временных органов власти по поддержанию порядка, которые действовали до лета 1917 г. [1, с. 113]. Также с ведома командования вместо губернаторов и земских начальников высшие должности в губернских и уездных центрах передавались вновь назначенным комиссарам. Чуть позже вместо волостных управ прошло избрание волостных комитетов. Одновременно городские думы и земские собрания стали пополняться так называемым демократическим элементом, т. е. представителями трудящихся, профсоюзов, партий, а также Советов рабочих и солдатских депутатов. Полная демократизация городских органов самоуправления произошла в июле—августе, а земских — в сентябре—октябре 1917 г. [1, с. 126—129].

Временное правительство в числе важнейших мероприятий, необходимых для укрепления строя, сочло необходимым избавить армию от рудиментов царской дисциплины, которая, помимо прочего, унижала достоинство рядовых воинов. Кроме того, опасаясь возможности использования вооруженных сил высшим командованием в контрреволюционных целях, военный министр А. Гучков отстранил от должности многих генералов, в том числе командующих Западным и Северным фронтами. Он же разрешил деятельность в войсках солдатских и офицерских комитетов, создаваемых для разрешения конфликтных ситуаций, улучшения быта и просвещения военнослужащих и т. д. Съезд рабочих и солдатских делегатов Западного фронта, состоявшийся в Минске 7—17 апреля 1917 г., свел все солдатско-офицерские организации под начало Исполнительного комитета (Искомзап). В результате здесь обосновался крупный центр революционной демократии Западного фронта и расположенных в Беларуси